

این شهر برای کودکان نیست

دوست دارند بزرگ شوند. فرقی نمی‌کند روی کدام مدار جغرافیایی و با کدام آیین و فرهنگ زندگی می‌کنند، مهم این است که همه یک آرزو دارند: بزرگ‌شدن؛ آرزویی که برای ما دغدغه است و مسئولیت!

محیط شهری خوب برای کودک محیطی است که انتظارات او را برآورده کند

این شهر برای کودکان نیست

جام جم آنلاین: دوست دارند بزرگ شوند. فرقی نمی‌کند روی کدام مدار جغرافیایی و با کدام آیین و فرهنگ زندگی می‌کنند، مهم این است که همه یک آرزو دارند: بزرگ‌شدن؛ آرزویی که برای ما دغدغه است و مسئولیت!

کودکان بیش از 30 درصد کل جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند. در کشورهای در حال توسعه این مقدار به 50 درصد هم می‌رسد. شاید جامعه کودکان را بتوان بزرگ‌ترین گروه انسانی نامید. کودکان، نسل بعدی را تشکیل می‌دهند و مسئولیت ارتباط نسل حاضر با نسل‌های آینده را به عهده دارند، در حالی که در تصمیم‌گیری‌هایی که نتایجش به آنها مربوط می‌شود، کوچک‌ترین مشارکتی ندارند. کودکان، بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان منابع غذایی، انرژی، آموزشی، بهداشتی و دیگر منابع هستند، اما کمترین نقش را در آلودگی محیط‌زیست و ویرانی منابع طبیعی دارند.

کودکی، مرحله ابتدایی ارتباط انسان با طبیعت است. کودک به هوا و غذای سالم، مسکن مطمئن و فضای باز سالم نیاز دارد. حس کنجکاوی، فعالیت و جنجال و بازی نیز سرشت طبیعی انسان در دوره کودکی است. محیط شهری خوب برای کودک محیطی است که انتظارات او را برآورده کند.

اگر پارک‌ها را فضای اختصاصی کودکان فرض کنیم، اما اغلب آنها دارای تجهیزات بازی استاندارد نیستند. حتی در شهرهای صنعتی فقط چند فرهنگسرای کودک می‌بینیم. از کتابخانه کودک خبری نیست. مرکز آموزش‌های هنری و سرگرمی در بخش خصوصی بسیار گران است. سینما و مراکز علوم مربوط به کودک نایاب است. کاربری موزه‌ها فقط برای بزرگسالان است و در شهر از رنگ‌ها و اشکال کودکان خبری نیست.

موجودات نامرئی

شهرنشینی و توسعه صنعت سبب شده صدها میلیون کودک از حقوق طبیعی خود محروم و به نوعی کمتر دیده شوند تا جایی که از آنها به عنوان موجودات نامرئی نام برده می‌شود. عوامل بی‌شماری در نادیده گرفته شدن کودکان موثر است، از جمله نبود امکانات تفریحی و رفاهی. برخی امکانات هم که در شهرهای صنعتی به چشم می‌خورد، به طور نابرابر میان طبقات مختلف جوامع تقسیم شده است. براساس گزارش امسال سازمان بین‌المللی یونسف، از هر سه نفری که در مناطق شهری زندگی می‌کنند یک نفر زاغه‌نشین است. بسیاری از کودکان فقیری که در نزدیکی امکانات رفاهی، آموزشی و بهداشتی زندگی می‌کنند، به علت فقر از این خدمات محروم هستند.

اصلی‌ترین نیاز

کودک به فضای سبز و محیطی نیاز دارد که او را فارغ از هرگونه محرومیت بار آورد. نورخورشید، آب، هوا، اقلیم، گیاهان، جانوران و سایر موجودات بی‌جان و جاندار اصلی‌ترین نیاز بشر یعنی محیط‌زیست را تشکیل می‌دهند.

براساس اعلام محیط‌زیست سازمان ملل متحد، سرانه فضای سبز شهری برای هر نفر باید 20 تا 25 مترمربع باشد. براساس بررسی‌های وزارت مسکن و شهرسازی ایران، سرانه قابل قبول فضای سبز شهری در شهرهای ایران بین 7 تا 12 مترمربع به ازای هر نفر است. البته مجتبی عبداللهی، معاون خدمات شهری شهرداری تهران، سرانه فضای سبز موجود پایتخت را 14 مترمربع بیان کرده و معتقد است این رقم فقط یک‌متر با سرانه استاندارد بین‌المللی فاصله دارد.

دشمن قهار

یک خودروی سالم در 24 ساعت به اندازه 80 سال عمر انسان اکسیژن مصرف می‌کند. آلودگی هوا به شکل گوناگونی می‌تواند آثار زیانباری بر سلامت انسان بگذارد. این معضل برای کودکان و سالمندان بیشتر از دیگران خطرآفرین است.

در نخستین سال زندگی، آلودگی هوا بشدت سیستم تنفسی کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد به طوری که نوزادان یک تا سه ماهه‌ای که مقدار زیادی گاز منوکسیدکربن تنفس می‌کنند بشدت در معرض خطر مرگ ناشی از بیماری‌های تنفسی قرار دارند. نتایج یک پژوهش نشان می‌دهد، کودکانی که نزدیک فضاهای سبز زندگی می‌کنند از لحاظ فیزیکی فعال‌تر از دیگرانند. دکتر حسن عشاری، نوروپاتولوژیست و از موسسان انجمن حمایت از حقوق کودکان می‌گوید: یکی از مهم‌ترین مضرات آلودگی هوا، تأثیر بر سلامت بویژه در کودکان است. آلودگی هوا در درجه اول بر سیستم مغزی کودکان تأثیرگذار است. به گفته او کودکان حتی تا ۱۴۰ برابر بزرگسالان به اکسیژن نیاز دارند.

غذای روح

کودک، شهروندی نابالغ است. رشد شخصیت از تولد آغاز می‌شود و کودک در حین بازی، احساسات، آرزوها، رؤیاهای و تخیلات خود را بروز می‌دهد. همچنین، ترس‌های پنهانی، تنش‌های عصبی و تردیدهای خود را در عمل بیان می‌کند. روان‌شناسان معتقدند بسیاری از بیماری‌های روحی عصر جدید به علت فاصله گرفتن انسان از طبیعت است. در تازه‌ترین مطالعات مشخص شده بسیاری از بیماران روحی در طول روز فقط بین ۱۵ تا ۳۰ دقیقه با محیط خارج از خانه خود در ارتباط هستند، در حالی که طبیعت می‌تواند به عنوان التیام‌بخشی طبیعی در درمان بسیاری از مشکلات روحی و ناهنجاری‌های روانی موثر باشد. از نظر تربیتی برای آماده‌کردن کودک در فضای اجتماعی شهر باید سه جنبه اساسی حواس، تخیل و شخصیت کودک را مورد توجه قرار داد.

فضای شهری

ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان از اقدامات ضروری در زندگی شهری است. خیابان‌ها، میدان‌ها و عناصر عمومی شهری مانند پارک‌ها، فضاهای سبز و مکان‌های ورزشی از جمله فضاهای شهری محسوب می‌شود.

نکته: کودک به مکان‌های مختلفی نیاز دارد که ترجیحاً با یکدیگر مرتبط باشند جایی که احساس در خانه بودن به او دست دهد. به طور کلی دسترسی کودک باید به تمام نقطه شهر امکان‌پذیر باشد
کودکان از فضاهای شهری درس‌هایی می‌گیرند که چه‌بسا ممکن است آنان را از نظر رفتاری بیش از آموزش‌های خانه و مدرسه متأثر سازد، بنابراین امنیت فضای شهری به منظور رفت و آمد کودکان بسیار مهم و قابل توجه است، در حالی که نوع کاربری فضاهای شهری به شکلی است که نفع اقتصادی آن بیشتر در نظر گرفته می‌شود. محله‌ها و فضاهای درونشهری از نظر ارتقای سطح روابط سالم اجتماعی در درجه نخست باید برای کودکان به وجود آید؛ چنانچه این فضاها بدرستی پای گیرد، محیط مناسبی به وجود می‌آورد که همه اعضای خانواده در آن احساس امنیت می‌کنند.

آموزش ضمن بازی

کودک، نیازمند محیط‌هایی است که او را مخاطب قرار دهد، به چالش وادارد و توجهش را جلب کند. کودک باید خوب مشاهده کند تا بیندیشد. خیابان‌ها و میدان‌های دارای آب‌نما، کودکان را به مشارکت و توجه دعوت می‌کند. فروشگاه‌های جذاب و علائم خیابانی می‌تواند علاقه به مطالعه را بویژه در کودکان پیش‌دبستانی برانگیزاند. رویدادها و سرگرمی‌های خیابانی، جشنواره‌ها، بازار و فضاهای باز و سبز منشأ علاقه و جذابیت دائم برای کودکان است.

کودک به مکان‌های مختلفی نیاز دارد که ترجیحاً با یکدیگر مرتبط باشند جایی که احساس در خانه بودن به او دست دهد. زمانی که کمی بزرگ‌تر شد، احتیاج دارد شهر را پیاده یا با وسایل عمومی بگردد. به طور کلی دسترسی کودک باید به تمام نقطه شهر امکان‌پذیر باشد.

فراموش‌شدگان

ما عادت داریم یا آنچه را دوست داریم ببینیم یا اصلاً نبینیم. اگر کسی اعتراضی داشت و بر آن مصر بود می‌شنویم، اما کودکان زبان اعتراض ندارند و ما آنها را در زندان‌هایی به نام آپارتمان حبس کرده‌ایم. کودک، جزئی از جامعه انسانی شهرنشین و توجه به او از اصول شهرنشینی است.

مسئولان امور شهری ترجیح می‌دهند به جای اختصاص زمین‌های سرباز به فضای بازی، با تغییر کاربری اراضی، برج‌های تجاری چند طبقه سودآور بنا کنند و برای خالی نبودن عریضه، طبقه انتهایی این بناها را با افتخار به کودکان اختصاص دهند تا بازی‌های مصنوعی انجام دهند. در حالی که در شهرهای سنتی که کودکان دیروزی در آن بزرگ شده‌اند، کودک و کودکی معنایی دیگر داشت.

امروزه کودکان به عنوان عضوی از جامعه شناخته شده‌اند و توجه به تربیت درست آنها تاثیر بسزایی در شکل‌گیری رفتارشان در آینده خواهد داشت. کودکان باید بد و خوب را تجربه کنند و روابط انسانی را خارج از خانه و مدرسه تشخیص دهند. حضور در اجتماع، بروز احساسات و نگرش‌های مفید را در پی دارد. بررسی مشکلات پیش روی کودکان نشان می‌دهد آنها به محیطی امن و راحت نیاز دارند تا بتوانند با خیال راحت به فعالیت بپردازند. این احساس نیاز، مجامع عمومی را به ارائه طرحی با عنوان کنوانسیون حقوق کودک واداشت.

کنوانسیون حقوق کودک سال ۱۹۸۹ میلادی (1368 شمسی) به امضای نمایندگان کشورهای جهان در مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید، این کنوانسیون به مبنای ارزشمندی برای مسائل کودکان جهان تبدیل شد. ایران نیز سال ۱۳۷۲، عضویت در این کنوانسیون را پذیرفت. در ماده ۳۱ این عهدنامه حق بازی و اوقات فراغت کودکان مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به مفاد این ماده، کشورها موظفند امکانات لازم را برای فعالیت‌های تفریحی کودکان فراهم کنند. بر این اساس طرحی با عنوان شهر دوستدار کودک (CFC) در جهان مطرح شد. سال ۲۰۰۰ دبیرخانه CFC در فلورانس ایتالیا تاسیس و این طرح به سکوی پرتابی برای کسانی که به حقوق کودکان اهمیت ویژه می‌دادند، تبدیل شد.

روزنه امید

شنیده می‌شود طراحی پارک دوستدار کودک از سوی سازمان زیباسازی شهرداری تهران در دست اقدام است؛ فضایی که بزرگ‌ترین مجموعه تفریحی، سرگرمی، آموزشی و مشاهدات جذاب در آن پیش‌بینی شده است. اجرای این طرح از سال ۸۶ پیگیری شد.

سازمان یونیسف و ابتکارات حمایت از کودکان در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، شهر تهران را به عنوان دبیرخانه پروژه شهر دوستدار کودک معرفی کردند. سال 1388 شورای شهر کلیات این طرح را تصویب کرد و از شهرداری تهران خواست طبق متن مصوب شورای شهر در این زمینه عمل کند. پروژه اجرای شهر دوستدار کودک در تهران از سال ۸۸ در اداره مشارکت اجتماعی شهرداری تهران در حال طرح‌ریزی است و این شهر با بررسی‌های لازم در ده سال آینده به معیارهای ابلاغی شورای اسلامی شهر تهران نزدیک خواهد شد.

شهر دوستدار کودک

نهادهای و سازمان‌های ملی و بین‌المللی در صدد حل و بهبود محرومیت کودکان در استفاده از امکانات رفاهی هستند، از جمله یونیسف و اسکان بشر سازمان ملل متحد که ۱۵ سال روی طرح شهرهای دوستدار کودک همکاری کرده‌اند. شهر دوستدار کودک، شهری است که در آن خواسته‌های کودک در اولویت قرار گرفته و شرایط اجتماعی، فرهنگی و معماری شهر همسو با نیازهای آنان است و حقوق کودکان در سیاست‌ها، قوانین، برنامه‌ها و بودجه منعکس می‌شود. چنین رویکردی شهر دوستدار کودک (CFC) را به سمتی سوق می‌دهد که در آن، کودکان نقش موثری در مورد شهر خود داشته باشند و نظرات آنها در تصمیمات شهری ابراز شود. خانواده و اجتماع نیز موظفند کودکان را در مسائل و تصمیم‌گیری‌ها دخیل کنند.

به هر حال، کودکان بزرگ می‌شوند و جای آنها را کودکان‌شان می‌گیرند، اما آنچه مهم است چگونگی بزرگ‌شدن است؛ بزرگ شدن کودکانی که بزرگان و سازندگان جامعه فردا هستند.

بهشته نظری‌زاده / جامجم